

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

*afară de Iuliu, August)
odată pe an*

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

*Pe an 6 fl (14 franci)
Pe 1/2 de an 3 fl (7 fr)*

MILENIUL MAGHIAR.

Viscolul emigrării popoarelor a luat națiunea maghiară depe pusele imense ale Asiei și a pus-o pe pământul Panoniei, acolo, unde în câteva decenii s'au cufundat cele mai mari și cele mai puternice vițe ale emigrării popoarelor în marea fără fund a disparerii. Despre imperiul goților, gepizilor, avarilor și hunilor, numai miturile fantasioși și povestile, învălitate în vëlul neguros al uitării ne mai fac amintire; deși invasiunile acestor vițe puternice au dărâmat imperiile clasice ale Europei. Sub acele ruine în cari au îngropat ei imperiile vechi și popoarele înbătrinite, și-au aflat și ei lăcașul etern.

Nu voim a scruta cât e a se atribui prevedinței Dzești și cât tenacității națiunii neînsemnate ungurești în aceea, că a fost în stare a-și alcătui casă și patriă la poalele acestei stâncă puternică de care s'au sfărmat și cele mai gigantice valuri ale emigrării popoarelor.

Fie-care pagină din istoria noastră milenară ne dovedește că prevedința tot-dea-una ne-a avut sub grija sa și că tenacitatea neamului nostru tot-dea-una atunci a fost mai mare, când au amenințat-o cele mai mari pericole, când a stat înaintea celor mai fatalo catastrofe.

Cum să nu fie aceasta națiune convinsă de acol adevăr că: „*trăiește încă D-zeul maghiarilor*“ când în decurs de o mie de ani a esperiat-o, în decurs de o mie de ani a simțit-o.

Cultul creștinismului nu fû nici decât știrbit prin acest prepus păgân, ba dă esresiune celui mai creștinesc concept, când recunoaște puterea D-zeească întru rezolvarea sortii sale proprie. Când singură, părăsită, amonintată de marea popoarelor străine din Europa, uncea putere cêrească pre care se razimă e „D-zeul maghiarilor“ unica fântână din care și poate lua putere, încrederea în sine, tenacitatea irevocabilă și noresturnabilă.

Istoria acestei națiuni nu fû altă, decât lupta pentru esistență, care dură o mie de ani. Dinastiile națiunii au dispărut depe tronul țarei, trebuî apărata națiunea, statul, constituțiunea atât față de domnitorii sei cât și contra atacurilor puterilor străine.

Pânăcând creștinismul fû scutul păzitor pentru cele mai multe națiuni, până atunci maghiarii, aceasta mână de popor, fû scutul păzitor al Europei creștine contra atacurilor mohamedano. Numai prevedința a ferit-o, că Europa nu a împărțit-o, nu a șters-o depe fața pământului fiind slăbită total.

Constituțiunea și libertatea câștigată cu sângele seu propriu, fu nu numai tesaurul său propriu, ci și al popoarelor conlocuitoare din țara aceasta.

Am primit creștinismul, l'am și apărât. Am făcut țara ungurească cu puterea noastră proprie, dar am ajutat și creării statului germân dela Rudolf Habs-

burg până în ziua de azi, decăto-ori numai a fost trebuință.

Nici o națiune nu s'ă poate plânge, că în decurs de 1000 ani am cercat nimicirea libertății aceleia, nici un domnitoriu nu s'ă poate căi, că am voit a-l resturna. Dela fundarea statului nostru nici o dată nu am conturbat pacea Europeană, a noastră pace și liniște însă prea adese au conturbat'o alții.

Porțile țării noastre au fost tot-dea-una deschise pentru toate produsele omenimei și ale civilizațiunei, stindardul pus în mâinile noastre a fost tot-dea-una învingător pre acel pământ unde am fost stăpâni; de câte ori Europa a avut lipsă de noi, tot-dea-una ne-a aflat acolo sub stindardul dreptului și libertății popoarelor.

Dar ori și cum a fost, a nostru e adevărul nedisputav, că nu am părăsit nice ideile mari, nice afacerile adevărate, căci numai aceste 's în stare a susține națiunea izolată, a o apăra de puterea nimicirei și a o lega de întregul omenimei cu lanțul său neruinabil.

Viața unei națiuni ține numai până atunci, până când arc misiuno în lume, până când poșede voic și putere întru îndeplinirea acesteia.

Totul ce există pre pământ, prin urmare și națiunilo, cad sub legile aspre ale naturii, totul dispare depre lumea această ce e superfluu, de ce nu are trebuință natura. Istoria maghiară ne arată ne dovedește, că Europa, omenirea a avut lipsă de națiunea maghiară . . . Ce ar fi fost din Europa dacă în hotarul Vestic nu s'ă aștiza cel din urmă și cel mai mic roi, al emigrării popoarelor; dacă învasiunea mongolă și turcă pornită mai târziu din Asia ar fi străbătut fără pedecă în ânima Europei? Și ce ar fi și acum din acest continent, dacă marea slavă ar spăla toate statele de lângă Dunăre și ar începe luptă pre viață pro moarte cu elementul germân pentru domnirea lumii.

În ajunul mieii a doaua putem vedea destul de chiar, că chemarea noastră și acum e tot atât de importantă, cum fu înainte de asta cu o mie de ani.

Dacă noi nu vom fi mai micii ca antecesorii noștrii, dacă nu vom fugi de împlinirea misiunei noastre, națiunea noastră va trăi, Statul nostru va sta.

Juliu Horváth.

ESPOȘIȚIA MILENARĂ.

Cinci ani s'au trudit maghiarii sub conducerea lui Árpád — ducele ales de ei — până au potut cuprinde patria lor de azi. Din sînul acestor cinci ani e a-s'ă scoate începutul istoriei de 1000 de ani a națiunei maghiare.

În decursul acestor cinci ani maghiarii lui Árpád nu numai au cucerit țara această, ci au adus'o în ordine și liniște. -- Acest fapt ne aduce în poziția de a conchide că poporul lui Árpád încă atunci,

când a intrat în țara această, a a trebuit s'ă fi avut cultură destul de mare. Continuele învingeri ce au secerat pre câmpul de bătălie au avut a le mulțămii și armelor lor bine potrivite. Scriitorii contimporani scriu, că au purtat panțeră atât ei cât și caii lor, și că poala veșmintelor lor erau încărcată cu bumbi și ciucuri de aur. Aceasta ne dovedește că s'au priceput la făuritul armelor și lucrarea metalelor nobile. Afară de acestea ei au

avut și arme de foc, ceea-ce impunea mult inamicilor lor. O săgeată depre acele timpuri și azi ne pune în uimire; căpestre, șea, zăbele servesc spre lauda lor

Cu ei și-au adus familiile, instrumentele și uneltele, apoi toate vitele, stavele, turmele de oi, ciurdele și turmele de porci. O parte dintre ei se luptau pe câmpul de luptă ear alta păzea familia, averea națională, industria.

Tot fundătorii acestei patrie au adus cu ei o nouătate însemnată: căruța cu patru roate.

În Europa pre acele timpuri nu era cunoscută decât teleaga cu două roate poreclită: corricolo. Cu maghiarii de odată apar căruțele și carțile cu patru roate, cu ajutorul cărora e în stare un popor întreg în călătoria sa de ani de zile a-și duce cu sine tot ceea ce pentru el e scump: familia, uneltele, vîtualele sale. Le plăcea a-și petrece — mai cu samă după învingeri — dar de ținut care producea vin nu au dat; trebuie că femeile să pricepeau la fabricarea de bere; aceasta însă presupune priceperea economiei: până când o parte din ei și vărsa sângele pe câmpul de luptă, până atunci cei remași pre acasă trebuiau să are și să samene, ear pre lângă aceasta să toarcă, țese și a broda veșmintele cu flori ca să se susțină pompa.

Avem noi învățați cari ne dovedesc că maghiarii lui Arpad au avut alfabetul lor propriu și că aceste litere le-au întrăbuințat încă și prin seclul XI.

Că limba a fost aceeași care e

azi, ne-o dovedește în modul cel mai evident „*bucsuztató*“ din prima perioadă a creștinismului. În decursul unui seclul nu a putut învăța un popor întreg o limbă nouă și nu a putut uita cea veche cu totul.

Paciința religioasă ne determină gradul culturai lor spirituale. Ei, cari și aduceau jertfele la isvoare, nu au persecutat nice pre creștini, nice pre israeliți, ba au suferit chiar între ei pre acci, cari au trecut la credința în un D-zeu și la cei ce și țineau numai o nevastă; erau însă foarte jaluzi în privința onestității familiare din care cauză bățjocureau pre regele Cazar, pentru credința mohamedană și multele sale neveste e „Armăsarul *Marot*“ și deși era de aceeași viță și vorbea aceeași limbă, au luptat contra lui până l'au supus.

Și aceea, ce caracterizează în deosebi poporul condus de Arpad: este simțământul de libertate fără de pareche. Când în întreagă Europa monarhia era forma de guvernare, cel mai de căpetenie lucrul al maghiarilor ocupători de patrie fu a da națiunei constituțiune: a face contract cu principele ales, care să asigure libertatea.

Nu numai patria, ci și constituțiunea maghiarilor e de o mie de ani.

Acum după zece seclul arată lunei națiunea maghiară, că ce a făcut din țara aceasta decând au cuprins'o strămoșii ei. Nu sub scutul națiunilor înrudite, nu silind la contopire națiuni de altă limbă: ci cu o mână edificând cu alta luptând și apărând creștinismul, civi-

lisațiunea, progresul și înaintarea; de multe ori bătută și aproape ruinată de cătră barbari și străini, dar tot-de-atătea ori sculându-se earăși, sporindu-se, unind și pre celalalte popoarē în iubirea de patrie spre a ajunge și realiza scopul mare al culturai spirituale, a bunăstărei materiale și a libertăței comune începēnd munca sdrobotită și întreruptă din nou și eacă acum pre acest teritoriu mic și strîmt sē năsuiește națiunea maghiară a arăta ce a produs în trecutul vechiu și în tēmpul din urmă pre teritoriul acestei patrie.

* * *

Cel mai mare jude al națiunilor, opiniunea publică nedisputaveră, vede înaintea ochilor sei poporul maghiar în lăcașul său, în costumul pitoresc, în lucru, petrecerea și sērbătorirea sa, și lângă acela edificieele artistice a celor mari și puternici aranjate din diferitele perioade ale vieței națiionale în modul cel mai potrivit, tesasurele adunate în decurs de seclii de cătră regi și magnați în castelele străbune, reliquieele bisericilor pre cari legende miraculoasē le rēdică în ceriu sau le leagă de pāmēntul patriei; poate vedea începutul culturai în cronicēele vechi, documentele vechi, legile vechi și poate vedea gloria acelora în chipul presentului perfect; poate vedea cum s'a

desvoltat puterea spirituală și materială a poporului împrumutânduși reciproc tărie productivă; și poate vedea cum le-a susținut pe toate acestea; iubirea de patrie.

Istoria veacurilor sē schimbă și cu ea sē schimbă totul ce aparține vieței, producerei și progresului; dar prin toate sē poate observa firul alb și neîtrerupt al spiritului național maghiar; acela edifică, acela produce, acela reînvie. Și atunci, când a rēsbît până la acel nivou, care 'l numim fața mării Europene; când cultura națională s'a contopit cu cultura universală, încă și acolo și susține caracterul național maghiar, precum și l'a susținut cele mai mari națiuni.

Despre aceasta ne vorbește esoposiția milenară.

Vorbesc pietrele și productele pāmēntului; vorbește puterea miraculoasă a tēmpului modern, lumea mașinerielor; vorbește hārtia tipărită, chipul văpsit, statua sculptată, tot productul industriei, că misiunea culturală a națiunei maghiare e adeverată și că aceea e fapt îndeplinit.

Dreptatea are o mie de guri, însă numai o ānimă.

Cu deplină liniște așteptăm judecata ce sē va zice asupra noastră.

Maurițiu Jókai.

DESPRE VIȚA MAGHIARĂ.

Vița maghiară fu ultimul val al acelei invasiuni gigantice care se porni din Asia în Europa în veacurile prime după nașterea lui Christos. Acest popor fu o viță din neamurile turco-tătare; pe acele timpuri locuia dela partea Nord-Vestică a Chinei până la ținutul Nordic al Mării Negre, cu neamurile sale lățite în multe părți și cu familiile sale a lucrat în diferite cadre politice și ca națiunea militantă a lumii veche, a făcut și creat adevărata istorie universală. Teritoriul cu pășuni avute ce se estinde între Ural partea inferioară a râului Volga, a fost patria străveche a maghiarilor care o cunoaștem; de acolo au luat parte sub hegemonia Cazarilor în acele resbele cari le-a purtat imperiul Sasanizilor contra nomazilor de Nord și pre cari poetul „cărții regilor“ le-a eternizat ca luptele dintre Iran și Turan. După cetele semilunei isbânditoare au închis poarta Caucazului (Derbent) și au pus pedecă carierei eroice obicinuită nomazilor turci, aceștia s'au îndreptat unul contra altuia și din acest resboiu între frați s'au născut formațiuni ethnice nouă forme de stat nouă. Besenyő-i strintoriți de Uzok-i, au atăcat pre maghiari, aceștia s'au tras cătră Besarabia de azi, ear mai târziu cătră Carpații Vestici. Acolo au avut a se lupta mai întâi cu rudeniile lor: bulgarii; vestea isbândeii lor în scurt timp străbătu și în Apus și când au venit la capătul veacului IX ca aliații principelui Bava-

rez *Arnulf* la ținutul Dunărei mijlocie și au învins pro deplin pro Swatopluk, atunci în vechea Pannoniă nu a fost popor, care să fi cutezat a-le sta în cale, în scurt timp ei au fost domni acelei țeri frumoasă încunjurată de Carpați și numele acesteia începând de aici fu *Ungaria*, adică patria ungarilor. Că ei au aflat aici popoare înrudite, ne-o dovedește în modul cel mai eclatant însăși limba maghiară. Istoria limbei e a se deschilini de istoria poporului maghiar, căci precum în cele mai multe State europene de azi. elementul fundător de Stat a apărut ca străin și mai târziu s'a contopit în masa ethnosului supus de dânsul; așa fu aceasta și în Ungaria. Cel mai vechiu fundament al poporului maghiar e fără îndoială Ural-Altai, sau parte turcesc, parte ugric; la acesta s'au adus mai târziu elemente slave și germâne, și când maghiarii ș'au pus timbrul național asupra acestui chaos de popoare, atunci s'a născut formațiunea etnică, care azi cu tot dreptul o putem admira ca modelul amestecului de popoare.

Da, azi este pestriț și plin de mestecături fie care popor din lume, mai cu samă cele din Europa, unde vițele înrudite și fracțiunile diferitelor neamuri au format materia fundamentală a singuratecelor națiuni, ba la maghiari au colucrat la contopire și elemente străine, și au făcut acest amestec și mai curios.

Etnosul maghiar s'a produs din

căsătoria norocoasă a Europei cu Asia. În aceasta s'a unit valul eroismului Turanic cu diligență și resistință, iubirea de libertate neînfrănavă a filor din pustie s'a unit cu ordinea alcătuită de popoarele apusene și au format o legătură între Apus și Răsărit, în care și azi, pre lângă toată nisuița asimilătoare a spiritului modern, și-a păstrat multe trăsuri frapante ale vechei sale origini. În prezentarea sa esternă, adecă în ce privește caracteristica fizică nu mai aflăm la maghiari nice cea mai mică urmă a viței Ural-Altaică. Maghiarul, ca rezultatul unei împărechere de neamuri extra-ordinară, azi e unul dintre cele mai frumoase neamuri din Europa, aceasta a recunoscut-o lumea întreagă încă în evul mediu. Cine examinează bine trăsurile nobile, trupul proporționat și figura bine făcută a poporanului maghiar din comitatele Borsod, Heves, Zala, Somogy, sau preste tot din ținutul în care împărecherea s'a făcut pre basa majorității viței Ural-Altaice; acela sigur va trebui să recunoască că — afară doară de văile Caucasului — viță de oameni mai frumoasă ca aceasta nu există. Aceasta însușire frumoasă trupească e potențiată prin îmbrăcămintea frumoasă a maghiarilor, de care 's legate multe suveniri din patria străbunilor. Aci 's ușor de observat singuraticile rămășițe ale patriei asiatică, mestecate prin chipurile morale ale slavismului din evul mediu și bizantin; serioșitatea rece a principiului creștinesc, nu fu în stare a năduși aplicarea

omului răsăritean spre pompă și lux, ba e prea destul a pune pre maghiar față cu poporanul frances, italian sau engles, și numai decăt vom observa, că acela o reprezentantul fidel atât al Europei cât și al Asiei, până când ceștialați sunt numai fii Apusului prosaic.

Ce privește viața esteroară, datinile și moravurile maghiarilor; putem zice că acele 's neștrămutate. Este un spirit adevărat și curat maghiar, chiar așa precum există și spirit curat frances; deși poporul frances e născut din amestecul normazilor cu provencali, picarzi, lotaringineni, burgunzi, gascogni etc. spiritul național al aceluia s'a format numai cu timpul sub influința liberianilor, ligurilor, chelților, fenicienilor, grecilor, romanilor, germanilor etc. va-sé-zică numai în decursul progresării istorice a luat forma unitară de azi; spiritul național maghiar conține și azi acelea idei și acele principie, pre cari le-au adus strămoșii acelora sub conducerea lui Arpad în Panonia veche și cu cari au făcut din diferitele elemente aici aflate un întreg nedespărțiver fundând o patrie carea și după o mie de ani e condusă de același spirit. Legile sântului Ștefan, Ladislau și Coloman au potut fi de origine germană, au potut avea și au și avut influință asupra formei de guvernare și a vieței sociale; dar spiritul național din anima națiunei, a rămas neschimbat tot cel vechiu. Maghiarii, încă înainte de primirea creștinismului au primit în sinul lor multime de elemente germane, boheme,

și italiene dar în loc să urmeze eșemplele acestora, ei au făcut din germani, bohemi și italieni: maghiari, și încă astfel de maghiari, cari au lucrat mult spre consolidarea națională a conglomeratului etnic cunoscut sub numele de maghiari. Aceia că franconii germani s'au contopit cu galii, că bulgarii turcești s'au contopit cu slavii, că varegii, scandinavi s'au contopit cu rușii etc. și maghiarii în loc să se contopescă cu alte nații, ei au făcut unguri din alte neamuri streine: este un argument tare și mare despre vitalitatea poporului nostru și despre puterea sa națională neruinabilă.

Aceasta putere națională, și află fundamentul în iubirea înfocată de libertate ce o are poporul nostru precum și în alipirea cea mare față de patria sa. Deja la început, încunjurați fiind de tot felul de inimi, de vecini și de diferite religii, numai vitejiei sale și apucăturilor strategice recunoscute și de byzantineni, se poate mulțumi apărarea. Ca ce au fost în stare a produce armatele nomade, istoria s'a convins deja, și dacă cetele nomade erau conduse de atari bărbați cari au crescut în cultura Sasanzilor, cum au fost și conducătorii maghiarilor, atunci nu e mirare dacă o mână de viteji a fost în stare a trece hotarile continentului oriental, a strătaiea cu cetele lor de călăreți dela Brema până la Apulia, dela Constantinopol până la Pirenei, și cu toată frica și groaza ce au produs în toate părțile, au fost în stare a funda patrie în unul dintre cele mai frumoase și mai

mănoase ținuturi ale Europei. Fundarea ca atare e a-să atribui numai culturile lor, dar susținerea Statului fundat, e a-să mulțumi numai și numai iubirei de libertate și patriotismului mai sus amintit. Aceasta însușire eminentă a maghiarilor, dela început a atras în țara noastră ceto întregi de cavaleri nobili, comercianți, industriași, cari au fost bine primiți și cari sub scutul apărător al instituțiilor noastre liberale se simțeau mai bine ca sub jugul feudal creștin al țărilor apusene depre acel timp. Așa fu aceasta în decurs de secl. Maghiari au primit și au asimilat toate elementele cari s'au alipit de densii, fără a-i fi astrîns sau a-i fi silit. Ideea fundamentală i fu aceasta: a forma o națiune politică, dar nu ethnică; dovadă e că poporațiunea maghiară *Hungari proprie dicti* față cu slavii și germanii erau în minoritate înspăimântătoare. Aceasta idee a străbătut nu numai lumea socială, ci și mulțimea întregă. În patria încununată de Carpați, care dela natură e creată ca un întreg nedespărțiver fie-cine era însuflețit de idea de Stat maghiar și cetățeniei sale — fie de ori-ce naționalitate — erau ori-când gata a-și sacrifica sângele și averea pentru Corona sântului Ștefan. Aceasta relație curioasă ce a sustat între minoritatea dătătoare de ton de atunci și mulțimea carea asculta de bună voe, apare cam șoadă, — dar cine cunoaște caracterul național al maghiarilor, va afla de lucru foarte natural, că acei fruntași, cari erau provezuți cu însușiri speciale naționale nu și-au putut perde nici

când puterea atrăgătoare care o esercitează și azi.

Inimicii maghiarilor îi bățjocuresc cu originea lor Asiatică; dar aceea nu e alt-ceva decât amintirea acelui mod de gândire patriarhală, care și azi e atrăgător la acele popoare nomade cari nu-'s pângărite cu semidocti. Caracterul național a maghiarului, escelează primo loco cu ambițiunea, omenia și seriositatea care se poate ceti în fața ori cărui poporan maghiar chiar așa ca și în cea a rudeniilor rămase în pustietățile Caucasului fără a arăta baremi urmă de aceea purtare rece ce o are poporul Ural-Altaic străformat de Islam. La aceste se mai adauge mintea și istețimea aceleia; cu aceste proprietăți noi ne deosebim de apusanul greoiu dar pacient și aceste adevăresc destul de bine capacitatea noastră culturală. De aceasta proprietate e legată — așa zicând — conștiința personală, ambiția aristocratică născută cu el, care însă nice când nu e ofensătoare, ci numai impune, dar tot-odată și dă: stimă. Altcum nici că era posibil că maghiarii să atragă și contopească în sinul lor elementele etnice străine. Acest simț aristocratic fu o urmare a iubirei de libertate și a patimelor cavale-rești ale maghiarilor, aceste proprietăți au făcut din maghiari strategii pâr excellence, aceste au făcut din ei apărătorii patriei, natio militans, care și-a vërsat sângele pre câmpul de luptă încă maghiară a fost.

Aceasta, precum și alte rămă-

șițe ale origini noastre Asiatico, nici când nu au fost în detrimentul cetățenilor nemaghiari de pre teritoriul Coronei sântului Ștefan. Și mai puțin au stricat Europei; căci dacă nu era maghiarii la mijlocul Dunărei, besenyö-ii, cunii, tătarii, ar fi străbătut mult mai afund în internul Apusului creștin; mongolii canului Batu nu s'ar fi oprit la țermurii Dunărei și stindardele osmanilor ar fi străbătut cu mult mai iute spre Apus și de sigur ar fi pus mare pedecă desvoltărei culturale din aceea parte. Statul maghiar a fost deci spre Vest zidul de apărare al liniștei și siguranței Apusului, ba a fost și un mijlocitor norocos între elementele etnice străine delăturând multe confusiuni cari fără patriotismul și arta ocârmuitoare, erau aici la întâlnirea popoarelor germane, slave și române inevitabile. Aceea ce între asemenea împrejurări etnice osmanilor nu le-a succedat cu toată puternicia islamului, aceea a succedat maghiarilor cu însușirea lor asimilătoare și cu maturitatea lor politică. Viscoalele trecutului nostru de 1000 de ani au îndoit de multe-ori acest stêlp, dar nu l'au putut rupe. Ranele cauate de loviturile aspre ale sorții s'au vindecat și serbarea noastră milenară care maghiarii au fericirea a o ține sub auspice prea norocoasă, este proprie serbarea cultivărei Europei Sud-Vestice și gloria iubirei de patrie a poporului nostru harnic și capacitat precum și a progresului seu neruinavër.

Armin Vambéry.

ISTORIA UNGARIEI.

Patria străveche a maghiarilor s'a ostins în Asia pe lângă riurile Irtis de jos și Ural, unde ea vecini ai popoarelor ugrice și turco-tătare înduite cu ei s'au ocupat cu pășcutil, vânăutul, îndeosebi însă cu păstoritul. Un val târziu al emigrării popoarelor îi conduce pe ei spre Apus. În decursul acestui drum s'au făcut din cele 7 vișe o singură națiune alegând ea duce pe *Arpad* fiul unei vișă, dintre cele șapte.

Așa au ajuns în Ungaria de azi; pe șesurile dintre Dunăre și Tisa estinzându-se până la Carpați. Aici au învins pe popoarele de vișă slavă cari trăiau aici sub diferiți duci și au fondat statul maghiar (895—896. d. Chr.)

În decursul emigrării lor din păstori s'au făcut cuceritori; au cutrierat Europa, deodată au atacat împărăția germană și bizantină; dar două lupte crâncene ce au perdut (lângă Morseburg și Augsburg la a. 933 și 955) li-a deschis ochii și au ramas în țara lor. Pre încetul au început a urma civilizației apusene au primit religia creștină

Nepotul lui Arpad cu numele *Ștefan*, care mai târziu fu declarat de sânt, cu un voac după moartea lui Arpad întoarcere națiunea la legea creștinească ca apostol, ear mai târziu organizează biserica și la anul 1000 primește din mâna papei Silvestru al II-lea corona de rege. După aceasta organizează Statul după modelul frances și întărește puterea regelui.

În urma lui pășeste al doilea rege sânt: *Ladislau* modelul cavalerismului maghiar (1070) care cuceră Croația; după acesta *Coloman* carele deși se ocupa cu științele nu numai că cuprinsă Dalmația ci câștigă și o țară tributară: Rama sau Bosnia (1109). Eacă țara noastră o un Stat tare care (în seclii XI și XII) și apără cu succes deplin independința față cu cele mai mari puteri europene; împoriul germân și byzantin. Tot în acest timp se creă și măduva Statului și a

națiunii, nobilimea de rând a cărei liber-tate Andrei II. o indusă în cartea de legi (1222). Aceasta diplomă numită *bula de aur* e soția diplomei engleză numită: magna Charta.

Prin grea probă avu a troce Statul nostru la mijlocul seclului al XII-lea (1241—42) și anume: venirea sau invasiunea tătarilor cari deși ținū numai doi ani, făcū țara noastră asemenea unui țimiteriu. Dar națiunea, statul, ear s'a sculat din cenușa și pulverea în care fu aruncată. Regole *Bela* al IV-lea (fiul lui Andrei II.) începū colonisarea, orașelor le dădū favoruri, rēdică fortărețe și doveni al doilea fundător al patriei.

Nepotul acestuia *Ladislau* al IV-lea ajută lui Rudolf de Habsbug contra lui Ottokar în fruntea unei oaste maro, care avū a mulțemi isbânda sa numai maghiarilor.

La anul 1301 cu *Andrei* al III-lea se stinsă casa lui Arpad din a cărei sîn și-a ales națiunea ducii și regii în decurs de 400 ani. Cu el se finește o epocă a dezvoltării naționale în carea unica idee dominantă fu religia ear conducătorii: bisericele și mănăstirile ce se sporcau în număr mare.

Mai maro avēnt luă progresul în anii color două veacuri următoare, sub influința culturii italiene, atunci cea mai de frunte, cea mai universală și care avea în vedere și progresul material. Ca urmașii lui Arpad din ramul femeesc, ajung pe tronul țarei ungurești domnitorii de Anjou, dintre cari *Carol Robert* și fiul acestuia *Ludovic* poreclit și *cel mare*, au fost chiar chemați pentru tron. Domnirea acestora (1308—1382) a adus țarei mult cereată de soartea grea: pace internă și glorie esternă prosperând în acest timp în populațiune, avere și cultură. Sub domnia acestora s'a creat viața socială împărțită în nobili, jobagi și cetățeni, care a sustat până la anul 1848.

Intărirea elementului cetățenesc și

al nobilimei comune să continue și sub regele *Sigismund* (de Luxenburg) care (mai târziu și împărat german) a ajuns pe tron ca bărbat al ficei lui Ludovic cel mare (1387—1437). Dar sub el turcii, inamicul puternic amenință deja hotărțile țării. Spre norocire prevedința dăruului țării noastre pe la mijlocul veacului acestuia (XV) pe unul dintre cei mai mari bărbați în persoana lui *Ioan Hunyadi* marele și curajosul erou care prea adeseori cu spesele sale proprii a apărat patria și creștinismul în contra turcilor (1442—1458). El a rădicat în Vajda-Hunyad acel castel minunat în acărui copie fidelă va fi spusă esopitiia evului mediu în grupul istoric.

Fructul autorității sale de boliduce 'l gustă fiul seu *Mathia* (Corvinul) care fu ales de rege la a. 1457 și carele să gândi la cuceriri și în apus.

El a înființat oaste pedestră stabilă (armadia neagră) care fu prima în Europa și cu care a rușinat pe regii bohemi și poloni, a cuprins Viena (1456) și cucerit Austria. Voi a fi împărat ca cu puterea europeană să se poată îndrepta în contra turcului. Aceasta însă nu o ajunsă. Decât cuceririle sale e mai prețioasă mărimea sa personală, care fu răpită de renaissance-ul italian și care în curtea din Buda împărechia gustul, știința și cultura maghiară cu pompă și grandiositate maghiară.

După el au urmat la tron *Ladislau II.*, (1440) și *Ludovic II.*, (1516) ambii din casa de Jagello, sub acărur ocârmuire slabă demoralizarea lătită pe atunci în Europa, să lăți repede și la noi. La 1514 sub conducerea lui George Dozsa să porni o revoluție groaznică față cu care regele era impotent. Și în acest moment trist Soliman vizirul turcilor nimicî la *Mohaciu* (1526) oastea maghiarilor părăsiți de întreacă Europa. Aceasta fu o lovitură grea pentru națiunea maghiară carea perzându-și echilibrul o parte alese ca rege pe principele austriac Ferdinand ear alta pe I. Szapolyai magnat maghiar. O luptă groaznică dură între aceste două partide. Sultanul stătea pe

partea regelui Ioan, dar după moartea acestuia și ocupă pe sama lui mijlocul țării împreună cu orașul Buda (1541) ear pe fiul lui Ioan 'l trimisă în Ardeal cu titlu de principe.

Așa s'a rupt în trei părți puternicul imperiu maghiar. Mijlocul era al turcilor, partea Vestică era a principelui din Ardeal și numai cea a rămas era Ungaria propriu zisă, preste care domneau regii din casa Habsburg.

Aceste stări le a încurcat și mai mult ideile reformatiunii, cari s'au lătit pe la finea veacului XVI în țara întregă ear mai târziu valorile contrari catholice pornite din Șpania, ai cărei reprezentanți sunt regii *Rudolf* (1576—1608) și *Ferdinand II.* (1619—1637). Durere, că sub ei cu reintroducerea catholicismului s'a introdus și călcarea necontentită a libertății maghiare, a constituțiunii și a independenței. Din cauza acesta dela anul 1604 nu odată a erupt prin țară revoluțiune în fruntea căreia au fost tot-dea-una apărătorii constituțiunii și religiunii: Ștefan Bocskai, Gabriel Bethlen și Gheorgho Rákóczy I., (a. 1606, 1621, 1605).

Călcarea constituțiunii și a libertății nu au încetat nice în jumătatea a doaua a veacului XVII; cererile mai înalte ale națiunii gândeau și aceea, că mai bine dau mâna cu turcii numai să se scuture de nemți. Aceasta fu descoperită de guvernul din Viena care stinsă apoi viața multor patrioți de frunte, șterse constituțiunea și în fruntea țării a denumit guvernator german (1671). Urmarea acestuia fu o nouă revoluțiune, a cărei conducător fu Emerie Tököli care încă a cercat sentul turcilor, dar a cucerit a încerca atacuri mai mari. La anul 1783 obsediă Viena, dar fu bătut total. Invingătorii au fost însuflețiți foarte și regele de atunci *Leopold* trimisă contra maghiarilor pe Carol de Lotaringia și Eugen de Savoia, cari la anul 1686 au cuprins Buda și în anul următor cea mai mare part a Ungariei. Ardealul încă s'a supus Habsburgilor, ca guvernătorii țării ungurești, asigurându-și legislațiune și constituțiune separată (1690).

Curtea din Viena însă după ce a scos pe turci din țară a tractat cu Ungaria ca cu o provincie cucerită. Spre apărarea constituțiunii și a libertății luă arma în mână *Francisc Rákóczy* al II-lea (1.03) din Ardeal, care luptă necontenit până când la a. 1711 aceasta fu garantată de nou.

Nu mult după aceasta sub domnia lui *Carol* al III-lea — ultimul din familia Habsburgă — *sanctiunea pragmatică* asigură succesiunea pe tron și ramului femoese, inducând în cartea de legi independința și libertatea constituțională a țării (1722—23). În rebelul european ce a urmat după moartea lui *Carol* al III-lea, numai națiunea maghiară stă fidelă în jurul tinerei sale regine *Maria Teresia* strigând toți cu o gură „*Vitam et sanguinem*” și arătând de mulțori vitejia fiilor ei credincioși învingând în cele mai crâncene lupte.

Maria Teresia s'a și năzuit a-și arăta mulțemita sa în diferite chipuri. A lărgit teritoriul patriei, a părtinit cultura, a înmulțit poporațiunea prin colonisări. Pre magnații maghiari i chema la curtea sa vienesă unde nobilii noștri tineri au început a urma exemplelor franceze și a-și cultiva limba și literatura maternă. S'a pornit un curent național puternic, care căpătă avânt și mai mare când fiul și urmașul *Mariae Teresiae*: *Iosif* al II-lea a edat ordinul — care nu prea fu escutat — că Ungaria are să fie unită cu provinciile ereditare. Națiunea totuși a rămas fidelă regelui seu și în rebelul francez ce a urmat în scurt, nu a dat ascultare provocării lui *Napoleon* că să se adune la *Rákos* și să-și aleagă alt rege (1809). Atât în rebelul acesta cât și în timpurile grele ale anului 1811 a sărăcit foarte tare, din care cauză bărbații de frunte, mai cu samă însă *contele Ștefan Széchenyi* au lucrat din răspuțeri întru ajutorarea națiunii. *Széchenyi* a dezvoltat o activitate mare, mai cu samă dela a. 1825. A scris broșuri infocate, a pășit cu idei nouă pe terenul economic, literar și național. Indată se rădică nobilul de rând *Ludovic Kossuth*, care urga

staverirea și oscutarea grabnică a reformelor sociale și politico. El a condus opoziția care lucra mai cu samă pro lângă introducerea sistemului reprezentativ și a ministeriului responsabil.

Revoluția franceză din anul 1848 a resturnat și în Ungaria sistemul de guvernare și dieta cu însuflețire nemai pomenită a creat legile cari au schimbat cu totul țara întreagă prin introducerea ministeriului responsabil, prin ștergerea favorurilor nobilimei, ștergerea jobăgimei și unirea Ardealului cu țara-mamă.

Dar cererile dătătoare de ton din Viena au esoperat ștergerea acestor legi sancționate de *Ferdinand* al V-lea, la ce națiunea maghiară însuflețită de vorbiriile lui *Kossuth* și versurile lui *Petőfi* a luat arme la mână spre apărarea țării. Austrieii nu au fost în stare a învinge pre honvezii maghiari și au chemat întru ajutor pre ruși, înaintea căror oastea maghiară a și depus armele la *Világos* (13. Aug. 1849.)

Timpuri jolnice au urmat acestui eveniment, dar națiunea a tăcut și a răbdat, cercând mângăcere în viersurile lui *Ioan Arany* și în romanele lui *Mauritziu Jókai*. În fine, în urma evenimentelor esterne la anul 1867 sub conducerea lui *Francisc Deák* s'a întâmplat pacea. Constituțiunea din 1848 s'a restabilit, regele încredință cu guvernarea țării pre ministeriul responsabil denumind ca președinte al aceluia pre *contete Jukú Andrássy* și staverind și în Austria asemenea formă de guvernare enunțându-se independința ambelor imperii supuse aceluiaș domnitoriu comun, rămânând numai miliția și reprezentarea în străini ca un cerc comun.

Croații — deși timp foarte scurt — la anul 1848 încă au luptat în contra maghiarilor, au suferit însă și ei greu în timpul absolutismului. Din partea maghiarilor însă atât de mult s'a dorit împăciuirea, încât la anul 1867—1868 și lor li-s'a prezentat pacea. În urma înțelogerei staverite atunei Croația, Slavonia și Dalmația formează cu Ungaria un

întreg comun; ca afaceri comune să consideră: cheltuielile de susținere ale curții imperiale, ale miliției, ale finanțelor, ale tronului, ale poștei- și telegrafului, ale navigației și afacerilor de industrie, cari și cu privire la Croația se resoalvă în dieta din Budapesta. La aceasta dietă Croația trimite 29 (mai târziu 40) deputați. Ce privește colcalalto afaceri, Croația e inde-

pendentă; are guvern responsabil în fruntea căruia e banul, care în ministerul ungar e reprezentată prin un ministru — fără portofoliu.

Aceasta relație dintre Croația și Ungaria și află expresiunea în pavilionul separat croat, rădăcat pe teritoriul expoziției milenare.

Dr. Desideriu Csánki.

DESPRE SATUL ESPOZIȚIUNEI.

Intr'o linie cu Andr'ssy-ut, conduc prin centrul expoziției o cale lungă: *bulevardul* expoziției. La prima încoavătură a acestuia un turn subțirel ne avertiscă *satul*, în a cărui față ajungem numai după câțiva pași.

În dreapta se află scoala, la spate casa comunală apoi magazinul pompierilor. Capul uliței ungurești și crâjma dobitincască formează împrejurimea bisericii. În curtea bisericii ajungem prin o poartă mare de ștachet, atât biserica cât și gardul ce o încunjură sunt clădite după motive din țară studiate cu fundament. Biserica e după modelul bisericii din comuna reformată din Kalotaszeg Magyar Valkó. În pereții înalți vâruți simplu alb, să află bisericii gotice. Corabia principală a bisericii e strălăciată de o corabie laterală, turnul stă de o parte a bisericii și coperișul acestuia e așezat pe o rădicătură de lemn edificat în arcuri și are formă ascuțită. Edificiul a cărui basă de 120 m. □ e destinat spre a primi în sine obiecte aparținătoare istoriei poporului, precum și obiectele referitoare la străbunii noștri adunate de Mihailă Zichy în calea sa făcută prin Caueas. Gardul respective zidul dinprejur încă ne reaminteste timpuri din vechime, căci e chiar așa făcut, cum erau oarecând zidurile de apă rare contra inamicilor. Ba chiar și lângă zid sunt clădite șetrele atât de obiceiuite la țerguri.

Chiar de nu ar fi la expoziție, nime nu va putea lua în nume de reu acest aranjament, căci în aceste șetre se vor vinde lucruri din industria populară și de casă, specialități maghiare și lucruri de trebuință zilnică din toate părțile țării. În o șatră vor vinde cătrintă, păpuși pestriți, în alta cusururi de mâna poporului (varottas), în a tria ploșco și cânti, lucruri de iasă. În a patra țesături sēcuiesti, în a cincia paprică de Seghedin, în așesca covrigi și pipe (lulele) de Dobritin și D-zeu e în stare a înșira toate câte vor mai fi espuse spre vânzare acolo.

Șetrele vor fi făcute chiar ca pre la sate. Aceste numai în 2 Maiu vor fi destul de frumoasă, când vor fi încărcate de mărfuri de tot felul.

Eacă în jurul bisericii și oficiului matricular pentru acesta, căci poporului când și petrece nu-i place a umbra multă cale de-a geaba, coale 'n vecini așteaptă pre nuntașii voioși crâjma cu musică și vin bun. Nu preste mult vor afișa „strigăturile“ pre tabla oficiului matricular și atunci cu siguranță vom putea ști, că în decursul expoziției vor avea loc cununii: românești, sêrbești, săsești, kalotaszeghiane, ciangăești, matyoești, ruthone. La aceste fie-care vizitator va fi invitat și va fi o voce bună cum numai în sat se poate afla.

Spre stânga dela biserică să deschidă *ulița maghiară* la capătul aceaia o *unghiul german* și paralel cu *ulița maghiară* mergă *ulița naționalităților*.

Câte case, în atâtea forme, nimic nu e asemenea. Poarte, târnațe, coperișe, hornote, garduri, cuptoare etc. toate vor avea diferite forme. Să luăm d. e. formele hornotelor (urloacelor): la casa din Iasz e în patru unghiuri, la casa tötului e cu coperis de moară, la casa din Csongrad are 4 boltituri, la cea din Veszprém e rotund la coperiș și are două gauri, la cea din ținutul Nyir e în formă de le, la cea din comitatul Csik și cea din Toroczkó nu e hornet ei au găuri pentru fum; sau se privim porțile: csongradana e cu „betét“ (einsatz) adecă cu table așezate în poartă, jászana e cu grații, kalotaszeghiana e cu foi, cea sęcucască e cu cușcă de porumbi.

Ne aflăm înaintea casei nr. 3, cea dintâi în *ulița maghiară* rēdicată de comitatul Iász-Nagy-Kun-Szolnok. Modelul e desemnat în Iász-Apáti. Intrând prin poarta mititea ajungem sub un târnaț acoperit care ne apără de ploae și soare; în lăuntru șede un popor în stare bună, amical și protinos; se înțrăm în lăuntru.

Din culină se deschid două chilii, în una șede o familie din Iász, în cealaltă o familie din Kun. Economul din Árokszállás chiar acum a sosit acasă dela măieriste și are în mână un mâner de spice de grâu, speranța recoltei, care l'arată cu fală femeilor. Cănela încă a fost cu el, chiar acum sare în brațele nevastei ea în formă de adiare să-și iae sēmnu grației nestrămutavere. În cealaltă chilie șede un kun bătrîn cu călindarul în mână căutând ziua celui mai de aproape tērg. Nevasta răzimată de pat așteaptă hotărîrea părintelui că duco-or juninea la tērg ori ba.

În numărul 4 are loc poarta de Mindszent. Curte curățită provēzută cu toate cele trebuincioasă; rēdicată de comitatul Csongrad. Casa e cu frontul cătră stradă, fruntariul e ornat frumos

cu lumn, coperișul e oșit în afară și o provēzută cu eternă de lumn. Ambo chiliile 's populato, în cea din dărăpt să află tinorii: nevasta dă cu cărțile, sora cea mai mică răzimată cu cotele pro measă așteaptă profetirea; lângă ea stă mirele ei care așa se vede că nu mult dă pro povestile cumnatoei. În cea dintâi sunt bătrînii; moșul cotește foaia de zi, baba frunzărește biblia.

Sub nr. 5 găsim casa Kalotaszeghiană. Înaintea casei e grădinuță cu flori. Casa e de lumn cu coperiș cu streșină ear târnațul la stradă e închis cu grătare de lumn. Figurilo feștito din ușorii ușei dela stradă, coperișul și poarta cu foiș, is așa do atrăgătoare, atât de drăgălaș. În casă chiar o la fine o fidanțare, mirele și mireasa au schimbat deja prezentele de cununie ear în nevasta cu vël vedem pro fitoarca nănașă carea a adus aluaturi pentru tineret.

Casa din vecini e cea din Csököly (comitatul Somogy) ear lângă ea cea din Toroczkó în care ni-se va presenta pitorescul port de Toroczkó. Poporul toroczkă e de origină din Stiria, dar azi toți 's unguri de baștină. Frumșea acestei vișe e cunoscută în tot Ardealul. În casa primă nu locuiesc, căci e rezervată oaspeților. În aceasta stă patul înalt în care vedem șese perini în trei rēnduri câte două pusē. Fundurile perinilor 's cusute cu lili în albastru, negru și roșiu. Lângă pat stă lada colorată, lângă ea lavița, de asupra acesteia scândura de pārete ear în colț e measa pro lângă care 's adunați cei din casă. Fata cu bortiță stă înaintea oglindei și se tocmēște căci vrea a merge la biserică. Nevasta arată fiului seu literele din Abecedariu.

În a 8-a casă aflăm edificiul lui Ștefan Petyik din com. Nógrád. A și scris pro frontul aceleia că a isprăvit o „cu ajutoriul D-lui.“

Aceasta casă e foarte avută în coloaerea internațională. Rochia nevastei e roșie, tot așa și petolcele din pērul fetei, nāframa din cap, ba chiar și cismelo.

Eacă cino's în casă: blondina cea cu ochii frumoși va fi nevastă după seceriș îndată, abia are 16 ani și deja are pețitori. Tinerul de lângă ea e fratele său speranța și fala familiei. Nevasta cea cu rochia vânăta și bundă de piele e cu mătra din vecini — chiar să dispută să meargă la mănăstire în satul vecin?

E de însemnat numărul 9 căci coporișul acestei case — în formă de șatră — e cea mai originală edificare ungurească, o chiar din Göcsej. Când am spus vicespanului că voim a duce model din Zebcezk, nici că voia a ne crede! Dar alegerea noastră fu bună, ne arată aceasta plăcerea ce produce densa tuturor. Intregă curtea e plină de stauale, cotețe etc. etc. Prea bucuros v'as prezenta și aci pe locuitorii ei dacă nu ar trebui să ne păzim a intra în casa din vecini unde chiar decurge: „plată convențională“. E de față purcariul cu nădragii plina de bumbi, ciurdariul cu pălăria lată. Computul purcariului — precum să vede — este în regulă, gazda i-a numărat pe masă florinii de argint, el stă cu pălăria la mână iar Bodri cănele e lângă el; ciurdariul stă la ușă și așteaptă să isprăvească cu cel dintâi.

Așa lucru natural, atâta naivitate nu găsim în nici o scenă a păpușilor din casă, ca în cea vecină Borsodiană în care bărbatul chiar a chemat pe amicul său din cătunie la:

„Un păhar de bună
Și un pic de voe bună“

chiar acum a sosit cu sora sa mică îmbrăcați în paradă! Fata din Szirák umblă numai în mătasă și barșon, car pe siriul (pieptarul) feciorului a avut ce lucra croitorul din Miskolez șesă săptămâni, ora mai să orbească la el. Zsuzsa le toarnă în păhară ear ei ciocnesc cu voe mare și golesc vinul cel bun și curat.

Să nu vă supărați dacă vă conduc în casa Vesprémiană cu târnațul său cu stâlpi. Poporul din Szent-Gál nu e tot așa de bătrîn cum 's păpușile din numita casă, dar pentru portul poporului

și de dragul suvenirilor celor trecute multe au trebuit făcute. Poporul de prin Bakonyközep a făcut oarecând servicii de vânători și păcurari, azi însă numai bătrînii mai știu câte ceva despre acelea. Atât le-a care șede lângă cuptor cât și bătrînul *Szemző Bácsi* care șede fumând la focăstă, sigur că la vromile trecute gândesc și despre aceste povestose păcurariului Andriș care în Dumineca dimineața a venit să-și ducă slămina pe săptămâna următoare.

Înainte știu că așteptați cu curiozitate numirea casei a 13-a căci aceasta de toți a fost lăudată nu știu din cauza simpatiei ce avem față de ciangăi sau doară blanele dela ferestriile verzi colorate cu nenumărate flori sau frumseța, curățenia ce e în jurul casei? — nu știu, dar atâta e sigur, că când am umblat eu între ciangăi, cruțarea acestui popor, îmbrăcămintea albă ca omătul a femeilor, religiozitatea, apucăturile amicabile și pe mine m'au captivat. Între aranjamentul intern a casei mobilele făcute în un unic stil, fotele cari împleteau cununi din flori de câmp ne presentă un tablou destul de fidel al acestui cerc frumos.

Am ajuns la capătul satului! Aici nu mai zice nimic, — — — — —
— — — — — căci ce vedem vorbește de sine. Șeptosprezece țigani sunt aici adunați sub șatră și în jurul vetrei. Unul făurește cuic, altul petecește o căldare, a treilea forbe o găină fără stăpân, a patrulea fumează etc. Arhizucele Iosif i-a colonizat aici. Satul nici că poate fi fără dânsii — precum nici ei fără sat.

* * *

Spre arătarea vieții poporului de naționalitate germană comitatul Sibiu a rădicat o casă săsască, orașul Metzonzef una germană, comitatul Torontal una șvăbească și comitatul Nyitra una germană de prin ținutul de sus; aceste patru case deschid ulița naționalităților.

În tinda casei săsești cu târnaț cu stâlpi numită „haube“ conduc câteva trepte. Din portul pitoresc al sașilor sunt

5 figuri în casa cu mobilier curat săsesc. Pre pereți canți de cusutor și tăiere colorate peștrit, measa așternută și toate curate și spulate. Fata îmbracată în haine de mireasă cu liniște vedita 'și pune mâna în aleșul inimii sale primind binecuvântarea bătrânilor.

Din acel ținut unde se faurese hărlețele bine sunătoare, țigăilele cu trei picioare, a ajuns casa metzenzefiană în sat. Cine nu va cunoaște modelele, figurile tipice ale arândătorilor de regale din acest ținut? Acesta e un popor diligent și fără aspirații mari pus sub grele probe prin slăbirea industriei de fer. Dacă nu aș' fi spus în introducere nici nu aș crede că am intrat în casa nemțască. Nevasta casei are bertiță de aur pre cap, cu căbat selipicios, șurț de mătasă și rochia de brocat. Toată bucuria ei o are în cei doi copii crescuți. Ficiorul e în costum de husar la Bocskay, bine făcut și bine crescut. S'a fotografiat și muma-sa chiar 'și dă părerea asupra fotografiei.

Numai șvabii avuți din Torontal pot avea case așa comode cum e cea din Jécsa. Ca să putem ști că pentru-ee locuiesc bătrânii deosebit de tineri, trebuie să cunoaștem instituțiunea poreclită „Ausbehaltener.“ Bătrânii folosesc casa mică. O bătrână cu ochelari toarce la fereastra chiliei mobilată cu mobile vechi; în fotelul seu aflăm pre domnul bătrân la acărui picioare să află cănele care a îmbătrânit cu el de odată. O viață în adevăr liniștită. În chilia mare doi tineri se dispută. Tinerii șvabi cu ocaziunea peregrinagiilor au obicei de a-și alege „Vortänzer“ cu majoritate de voturi. Acesta are apoi dreptul de a dona alesei sale un ram de rozmarin împodobit cu pantlice. Iohannes chiar cu aceasta năcăjește pre Rezi că el va duce ramul la Kati a vecinului, dacă nu-i va da o dovadă sensibilă de buză despre iubirea ei.

Am ajuns la casa numărul 17 unica casă cu redicatură în întreg satul și locuită de nomți din Handlova poporul cel mai interesant din întreagă țara. E

chiar contrarul șvabului din Jécsa în privința avuției și stărei bune. Vara umblă pre câmp a aduna și a grădinări, numai earna o petrece acasă, când au loc sfaturile, împărțelele, uspețele. Altcum capul familiei împărțește rolul celor ce trăiesc în comun și cu toții ascultă cu plăcere poruncei bătrânilor.

Curtea a 18-a cuprinde casa comitatului Krasso-Szöröny, pre fruntar sunt colorituri galbene și albastre întunecate ear târnațul înalt, coperișul cu conciu, tinda mare și înaltă cu căldarea de fert jintiță sunt tot atâtea părți interesante. O păreche tineră o gazda căsoi. Nu de mult s'au luat. Dar pst. — sunt chiar acasă — nevasta dăpână bumbac depro vörtelnită, adevă ar dăpâna dacă i-ar da pace ochii negrii ai soțului ei. Fericiti gustă liniștea casei lor nimene nu le conturbă scenele naive! Adeca — totuși nu-'s singurii! Toate faptele lor au un martor neobservat: mâța care șede pre cuptor și care — ea op al profesorului Dr. Lendl — e al treilea membru în societate.

Crucea ce se vede în piața vis-a-vis a redicat'o comitatul Csik după cum ne arată inscripțiunea:

„Cu ocaziunea esposițiunei“
„întru amintirea“
„suferințelor domnului nostru Isus Christos.“

Dela cruce la dreapta e casa sēcuiască și cu aceea față în față cea rutenă, apoi cea sərbă, bulgară, vendelină, tēuțască și șocață.

Casa sēcuiască cu gardul seu pitoresc și poarta cu cușcă de porumbi a redicat'o Péter János. Acolo e păpușa în chilia din dērēpt și cum se cuvine ori cărui lemнар bun călculează că cât face cheltuiala unei culino de vară ea se spună nevastei din Ujfalu care aștepta cu nerōbdare. În târnațul care încunjură casa, chiar la foreasta chiliei prime stă un tiner svōlt și pișcorește fața fetei carea se pleacă din foreastă. Aceasta scenă nu i plăcū unui visitator al satului zicând că stă chiar în contrazicere cu

inscripțiunea ea să allă de asupra porții și care sună :

„Pace celor ce întră“

și caică fata numai are pace ;

„Sănătate celor ce ies“

barămi că ânima tinerului care să depărtează e greu morboasă.

Ce să poate numi din punct de vedere al portului poporal : pompos pitoresc ; totul este îngrămădit în strada naționalităților. Vălul brodat cu aur scump, păpușul, brăul nevestei sârboice, vestimentul de postav alb al bărbatului bulgar, ornamentul de păr din pene de păun gătite cu mărgelile de argint ale nevestelor szocățone ; pălăria cu flori a feciorului tcut : toate's una mai frumoasă ca cealaltă.

Vă rog urmați-mi pre un moment în casa sârbească și priviți cum ciocnește „răutatea satului“ spaima bărbaților urîți și favoritul nevestelor frumoase, Péro cel frumos cu nevasta casei și cumnata aceleia. Nici nu e uspăț acela unde nu e „fior de împărat“ Péro ; nu e „collo“ care nu este condus de dânsul. Sum prea sigur că nu un pictor va decopia peptarul său cusut bogat cu mătasă și florile brodate pre pantalonii sei de postav alb.

Băta încă are două capete, satul nostru încă are două unghiuri. Celalalt este dela casa comună spre dreapta și e rezervat pentru prezentarea vieței maghiare păstorești. Aici e stâna din Breznobánya și pregătirea de brânză. In ea e căldarea, cărligele de acățat, donițele de muls, cu un cuvânt tot ce aparține acestei măestrie. Lângă ea rămășița ultimă a vieței nomade maghiare coliba staulului din Keeskemét făcută din nule, aceasta e opul lui Geoge Szegedi consilierul economic al orașului Keeskemét. In vecinătatea acesteia este clădirea de trestie a păstorimei din Hortobágy numită : „Vasaló“ și în fine »Kontyos« coliba rotundă făcută și aranjată de stânașul Nicolae Finta din Turkeve.

Și acum încă una mai amintose la acest loc, aceea că acest sat este piatra fundamentală a unei instituțiuni neperitoare ; căci acele 120 păpușe cări în decurs de 6 luni vor potrece publicul în diferite pozițiuni, porturile diferite cu cari's îmbrăcate acelea, stelajele, bancelo, scaunclo, castenclo, blidarolo, oalele în-negrite, frigările, covetiile etc. cari le vedem prin case, toate fără excepțiune vor ajunge în muzeul etnografic și dacă prevedință va voi, preste secolii vor avisa lumea că a fost o esposiție de țară care întru amintirea sustărcei salo de 1000 ani a adunat obiocytele mai de însemnătate din viața poporului — vor vorbi aceste atunci, când puterea nivelătoare a culturai va fi șters și din memorie portul poporal pitoresc și atunci aceste obiocyte vor forma suvenirii plăcute din trecut.

Pre cât de atrăgător va fi oarecând acest muzeu — bine știu — chiar așa de cercetat va fi în decursul esposiției și satul împopulat Zie împopulat, căci în sat vor decurge mai multe sərbătoriri. Vor fi alaiurile feciorilor cu pantlice a sêrbilor, nevestele frumoase din Ormánság, Matyo cu pintinii lui sunători, Marsă din Eger cu rochia pestriță fete de șvab cu rochiile albe, cari vor lua parte la câte un „bucsu“ (procesiune) uspêt, cules de vio seceriș etc. etc. Apoi ministrul nu numai că a redus prețul călătoriei pe tren la jumătate, ci a luat dispozițiuni ca cu 5 fl. și cel mai sêrac va putea merge la esposiție și va putea trăi 2 zile.

Atunci și noi vom fi așadară cu toții acolo, aceea stringere de mână care o vom schimba cu naționalitățile, bucuria în care vom lua parte cu toții la olaltă, jocul care 'l vom juca alătura cu poporul ; toate aceste vor fi ofluxul acului simțământ înalt de care e cuprins fic-care fiu credincios patriei sale atunci când aici în sat în cuartirul simplităței adevărate și a voiei bune nofățarită serbăm marea sərbătoare a sustărei milenare a națiunei noastre mare.

Dr. Juliu Kovács.

MILENIUL UNGARIEI.

Cu luna lui Maiu se încep sër-bătorile mileniului Ungariei; sër-bătorile ungarilor, ale noastre, ale celorlalte popoare vicuitoare pro pământul statului unguresc.

Cu zece sute de ani mai 'na-
inte s'a sculat, precum europenii
zie, „o viță asiatică bar-
bară,” care nimicind toate impe-
decile din 'naintea sa, a ajuns la
Carpați, s'a bătut cu popoarele lo-
cuitoare în Pannonia, invigându-le,
în mijlocul Europei „culte“ a fun-
dat un stat, o crăime de sine stă-
tătoare existentă până în ziua de
astăzi.

„Vița asiatică barba-
ră“ de 1000 de ani e domnitoare
într'un stat din mijlocul Europei
culte. Tot omul va crede că statele
nici astăzi, dar mai ales nici atunci
nu s'au fondat cu gura prin sărutat,
sau prin vorbe goale, memorande
și proteste verzi-uscate, lăpădate de
din condeiele unor lenesi; nici nu
s'au susținut cu hodina, cu jocuri
naționale aranjate ici-colea în fa-
vorul cauzei naționale, ci s'au fon-
dat și s'au susținut prin superiori-
tatea forțelor trupesti și sufletesti;
prin tăria brațelor și prin cumpăna,
și prin înțelepțiunea minții, prin
cultură. Tot omul va crede că o
viță asiatică barbară în mijlocul
Europei culte în decursul unui mi-
leniu nu pot șede cu mâna în sîn,
nici legănându-și picioarele pe priz-
ma statului odată alcătuit. ci a tre-
buit, fiind o viță de tot străină,
între atâta inimi, între atâtea po-
poare pentru vița asiatică de tot

străine, în dreapta în stânga, în
față să doie pept cu toți ceice s'au
resculat asupra ei. Și vița asiatică
barbară și-a apărat patria, a mân-
tuit'o, a dat'o în mâna urmașilor
sei de azi în întregul său.

Tot omul va știe că o viță
sălbatică într'o lume de tot cultă
numai prin tăria brațelor mult tîmp
nu se va susține; lucoarea, caldul
și tăria spiritului, a culturai o va
contopi, o va alunga din 'naintea
sa în părți întunecoase, neculte din
cătrău a venit. Cu ungurii însă s'a
întîmplat cea ce nu s'a întîmplat
nici cu un popor asiatic emigrător
spre Europa; precum toată apa
după inundare se retrage spre pa-
tul seu, așa toate popoarele emi-
grătoare din Asia spre Europa s'au
retras, s'au contopit; — slăbirea,
retragerea turcilor o vedem azi,
cei ce nu s'au închinat culturai
europene, neprimind ideile mult bi-
nefăcătoare ale omenirei.

Ungurii au stat țapîn locului.
În mijlocul Europei culte au susți-
nut un stat premergător în cultură
și ideile tîmpului. Așa-dară vița
asiatică n'a potut fi într'atâta de
sălbatică, precum o zic; mai ales a
trebuit să poșadă, aibă însușiri spi-
rituale corespunzătoare trebuințelor
tîmpului unui mileniu, ca să fie
răbdată și esistența ei recunoscută
de vestita și gingașa Europă în mij-
locul seu

Esposițiunea milenară le va
reoglinda urmările acestui spirit,
acestei culturai adevărate a statu-
lui unguresc. Productele culturai

ungurești, starea acestei culturi e pusă sub ochii tuturor, amicilor, inamicilor de o potrivă, o pot critica după plac. Neamurile emigratoare spre Budapesta pot face o comparare între cultura ungurească și cultura lor. Nu e vorbă, ungurii din partea lor au făcut tot ce e cu putință ca să corespundă cerințelor europene.

Noi românii ce avem oare de făcut față de sărbătorile ungarilor, ale statului și patriei ai căror cetățeni suntem? Avem noi oare destul temeiu ca să ne retragem, sau să ne bucurăm alături cu ungurii cu fundătorii statului?

Patria ungarilor este patria noastră și cultura ungarilor e și cultura noastră. Cultura noastră o avem dela unguri; patria așisderea dela ei. Dacă prăznuște țara și cultura ei, praznicul e al tuturor cetățenilor, e și al nostru.

Insă mulți zic dintre noi că ungurii ne sunt inimici; n'ăvem dară de a trage la carul inamicilor, noi avem alte cărări!

Nenorocirea românului din veac în veac era celșagul domnilor celor ce aveau influință asupra lui. Nenorocirea lui că s'a nutrit cu idei false, că a fost sedus și jupuit trupește și sufletește de cei ce aveau datorința al crește în bine sănătos.

Istoria popoarelor, a trecutului neamului nostru e oglinda în care ne vedem suferințele și faptele din trecut. Fost-am noi slugile turcului, ne-am turcit; slugile grecului, ne-am grecizat; fost-am noi slugile muscalilor, ne-am rusificat; și fost-am

noi și nemți cu gulere și cu paraplee, lăpădându-ne moravurile, legea, ba și limba părințească păstrată de popor. În Balcani românul e grec, bulgar și turc; în leagănul românismului milioanele de români au scăzut; din regatul românesc eri a pișcat o parte muscalul și partea răpită a rusificat'o, mâni va pișca o parte (Dobrugea) bulgarul; ba a fost grecizată, slavizată; tot neamul ne-a pus pe cap câte un jug: ici limba străină, dincolo litere străine etc.

Ungurul ne-a lăsat să ne sporim; ne-a dat cultură românească, ne-a redat limba și literele strămoșești.

Pentru desrobirea noastră noi n'am jertfit nimic, ne-a luat jugul din grumazi și ne-a dat libertățile cetățențești. Românul frumos, tare cult, sănătos, nu se află nici în Besarabia, nici în România, nici în Macedonia, se află în statul ungaresc.

Iată pentru ce suntem noi dători a sărbători cu ungurii la începutul unui nou mileniu.

Dacă n'am perit în jug, — nu vom peri slobozi. Dacă nu ne-am omorit în jug, vom trăi și ne vom spori slobozi.

Dătorința noastră este a da mână ungarilor și mileniul al doilea al începe în frățietate și iubire comună.

Toate celealalte programe cari nu vestesc despre asta frățietate și iubire sunt celșaguri, sunt făcute pentru seducerea poporului român.

Grig. Moldovan.

IN AJUNUL DESCHIDEREI.

— Despre esposiția milenară. —

Budapesta, april.

È aproape ziua când Majestatea Sa regele apostolic înaintea fruntașilor poporului maghiar va deschide eu graiul său regese esposiția milenară. Bubuitul tunurilor, sunetul clopotelor va vesti de parte, că acest eveniment de mare importanță s'a îndeplinit și înaintea noastră, se vor deschide porțile acelei lume fabuloase care s'a pregătit de ani de zile cu un zălat și o ambițiune nespusă în care pregătire a luat parte o jumătate de țară și care va vesti lumii întregi trecutul nostru de 1000 de ani, prezentul nostru mulțumitor și venitorul nostru care promite mult.

Țara întreagă simte mărirea zilei de 2 Mai; întreagă, țara știe că a făcut un op mare, frumos, corăspunzător serbătoarei mare și demn de națiune; nu e om care să nu aștepte cu fală și mândrie acel moment, în care va vedea acest op în întreagă pompa sa. Câți oameni au fost din provincii în zilele ultime la noi și au admirat țara cea nouă răsărită ca din pământ, toți au devenit apostolii cei mai mai zelosi ai esposițiunei, ducând vestea din sat în sat, dela casă la casă și spunând că serbarea mare a Ungariei va fi atât de frumoasă, atât de pompoasă cum nu s'a mai pomenit

Cu siguranță putem zice, ca nu o cetățan care să lipsească, dela aceasta serbătoare, ei unul fie-care va veni ca să fie de față la serbarea splendidă a trecutului nostru de o mie de ani. Bătrîn, tiner, avut, sărac; bărbat, femeie, copil, vie cu toții, nu rămână nici unul acasă; car că cei săraci se nu fie siliți a rămânea acasă din cauza lipsei, s'au luat cele mai umane dispozițiuni de ameliorare.

Am spus deja la alt loc cât de ușorată e călătoria pentru poporul de rând și măiestrii mai fără avere cari pot călătorii așa zicând numai în cinste. Tot așa s'a îngrijit ministrul și de copii din

școale așa că în urma dispozițiunilor luate fie care școlară și învățator din Ungaria sărac sau avut, din școală superioară sau poporală va putea fi de față la marea serbătoare barămi pro 3 zile, dacă pre mai mult nu pot. Aceste favoruri merg atât de departe, sunt atât de umane încât nu o învățator, nu o învățăcel care să nu se folosască de aceasta ocașiune rară, ca să vadă capitala.

Călătoria școlărilor e aranjată în modul următor: Ministrul de instrucție a dispus ca feriile de vară să înceapă la 15 Iunie și să dureze până la 15 Septembrie. Edificiile școlărilor din capitală în acest timp vor fi aranjate ca quartire exeluziv pentru școlari, unde nu vor plăti decât pentru curățit și folosirea mobilierului ceea ce va fi foarte puțin. Provederea o vor avea toți acei școlari cari vor participa sub conducerea învățătorului lor pre teritoriul esposiției, vor căpăta dejun, prânz și cină; car reuniunea generală a profesorilor se va îngrijii de conducători buni. Ca se avem o idee de spesele puține cu cari e împreunată aceasta specie de călătorie amintim la acest loc că: întreținerea în capitală în decurs de trei zile împreună cu călătoria, quartirul, costul și biletele de intrare va costa:

pentru depărtare din zona XIV	10 fl	— cr.
" " " " VIII	7 fl	55 cr.
" " " " I	4 fl	30 cr.

școlarii din școlălele elementare, cari vor fi încortelați în bărace vor plăti pentru 3 zile 3 florini cu toate cele amintite mai sus. Învățătorii se împărășesc de cele mai mari favoruri așa că aceia cari au salar mai puțin ca 400 fl. la an nu vor avea a plăti nimic pentru drum. Conserierea acestora și aranjarea cescursiunei acelora e conerezută inșpectorilor școlălor.

Oamenii din provincie mai au o grijă când pornesc către capitală și aceea o: cuartirul, dar acum fie care poate fi liniștit. În capitală vor fi cortele destule și nime nu se va plânge că l'au jăfuit.

Cu privire la aceasta de sigur pre mulți i va interesa acel ordin al ministeriului de comerț prin care a dispus pe calea senatului orășanesc, ca fie-care hotel acum să-și stăvurească prețul pentru fie-care chirie ca așa publicul înainte să poată ști prețul acelora. Că ceva vor fi mai scumpo, e prea natural, chiar pentru aceasta până la un anumit termen proprietarii hotelurilor s'au dători a prezenta catalogul de prețuri unde nu numai prețul chiriei ci și plata serviciilor laterale e a se scrie și acesta e a se controla și vidima prin autoritatea respectivă și în

fie-care chirie trebuie să fie pus în loc unde oaspeții să-l poată ușor afla. Autoritățile au dreptul de a controla prețurile hotelierilor și să se convinge dacă au făcut destul acestei ordinațiuni sau nu, în cazul ultim poate dicta pedepse până la 50 florini; iar ca controla să fie mai ușoară, aceste cataloage de prețuri se vor face în 2 exemplare dintre cari unul se va păstra la respectiva autoritate și așa dacă se va ivi ceva plângere prea ușor se va putea stăvuri eșecul respectivului hotelier. Mai de însemnătate o aceea parte a ordinului în care dispune că hotelierii sunt obligați a comunica catalogul prețurilor și cu direcțiunea espositiunii spre *publicare*. Esecutarea acestui ordin trebuie să aibă loc până în cel mult 10 April. (a--b.)

BCU Cluj MILIȚIA LA ESPOZIȚIUNE. Cluj

— Espositiia honvezilor. —

Spre stânga dela intrarea principală dincolo și dincoace de lacul din „Városliget,” ba și pre o parte a aceluia s'a ridicat un întreg oraș militar. Intărituri, fortărețe mici, turnurile mari de apărare dela Pola caută spre lac și și îndreaptă tunurile spre acela, de dincolo se uită încoace o flotă întregă gata de resbel; monitoare, năi de torpede, pontoane plutesc încoace și încolo; în un colț se înalță mereu „balonul captiv” în înălțime demonstrând modul cel mai nou de șpionat. În liber aflăm șatre, piramide de gloanțe, tunuri vechi și noaue, în sale aflăm întregă viața militară precum și tot aceea ce a produs până azi știința strategică modernă, și vedem organizația acelei puternice instituțiuni, care ne grijește și scutește atât în timp de resbel cât și în timp de pace.

Dar nu numai mijloacele belice, nu numai tehnica belică gigantică, care se începe dela tunurile de piele ale lui Gustav Adolf și se întinde până la tunurile

lui Uchatius; ei vedem și viața militară ca atare care deși decurge în mijlocul nostru, abia o cunoaște alteineva decât acela care a fost însuși înrolat.

Viața militară — e vorba numai despre espositiia honvezilor — în espositiie e prezentată numai în chip; în fotografiile bine succese cari ne prezintă viața honvezilor în toate momentele sale caracteristice. După ce viața unui militar decurge jumătate în casarmă, jumătate pre terenul de manevrat, colecțiunea de fotografat încă e împărțită în două grupuri mari, una se referă la viața și serviciul intern, cealaltă la viața și serviciul extern.

Vreau a aminti câteva chipuri mai interesante.

În chip aflăm *înrolarea*, primul moment din viața militară, când tinerii cu frica în spate așteaptă judecata comisiei asentătoare carea cu cuvântul: „*corespunde*” deschide pentru ei aceea viață, care e desemnată în celelalte chipuri.

Pre cei declarați de „corăspunzători” aflăm în acel chip unde ni-să prezintă *îmbrăcarea și ajustarea primă*. Un moment de mare însemnătate o are când în locul caputului civil și îmbracă blusa militară cu care și începe această viață plină de variații. Cu curiozitate și frică caută spre superiorii săi, și nu e în stare să aprecieze prea deplin ambițiunea domnului strajameșter (sergent) când acesta i deschide visteria batalionului și prin predare unei păreche de „boconci” (păpuci) vechi, o păreche de pantaloni nu prea noi și a unei mante și mai vechi precum și celalalte lucruri de ajustare și îmbrăcare.

Chipurile următoare ne arată celelalte faze ale vieții de *recrut*. Acolo, aflăm în curtea casarmei sub atotpotința și ochiul a toate vâzător al d-lui căpitan. Depe vestminte putem deduce că eu ocaziunea împărțirii acestora d-l sergent nu mult pondă a pus pe consonanța între măsurile respectivelui trup și a respectivei uniforme; aceasta însă o observă d-l căpitan și dispune schimbarea unei sau altei bucăți.

După aceste urmează chipuri în cari vedem pe militarul perfect.

Molodia doioasă a trompetei de sculat a conturbat deja liniștea nocturnă a curții din căsarmă și a străbătut și în chilile feciorilor unde comandantul de chilie cu un riguros strigăt de „sus” le dă de știre că acum urmează lucrul.

Înainte noastră vedem acum chilii feciorilor unde s'ocupă cu toaleta de dimineața, iar în alt chip îi aflăm în curtea casarmei unde aranjați în formă de cerc fac deprinderi de mâni care e prologul de dimineața a deprinderilor din aceea zi.

Să nu trecem cu vederea nici acel chip în care ni-să prezintă cei morboși din casarmă. Aceasta chilie e neapărat de lipsă în fic-care casarmă, căci acolo află grija trebuincioasă aceia, despre cari să presupune că în scurt timp să vor însănătoșea. Aceasta chilie e fotografiată chiar în acel moment, când vin înaintea

doctorului la vizită. Sunt mulți cari nu pentru morboși ci pentru liniștea ce află acolo s'au însinuat ca ușor morboși; ochiul deprins al doctorului i descoperă și apoi în loc de liniște urmează deprinderile cele mai ustenicioase; cari sunt prezentate în un lung ciclu de chipuri și cari cuprind în sîn sistematic toate fazele instrucțiunii militare.

Înainte de a aminti careva din aceste chipuri să aruncăm o privire către *călăreții honvezi* așa numiții *husari de honvezi* ca să vedem cu ce să ocupă în căsarmă. Acolo-i vedem cum în șir militatresc due în șurțuri ovăș pe sama cailor lor, apoi i aflăm după grajd unde curățesc hamurile.

Sunt foarte frumoase și pitorești chipurile cari ne reprezintă întornul fâriei și poteviroa cailor; precum și acelea cari ne reprezintă înștruirea recrutilor.

În al doilea grup de chipuri care ne reprezintă serviciul estern al pedestrilor și al cavaleriei, ne dau o icoană bună, că cum să înștruează honvezii în arta belică.

În un chip să găta pedestri de atac, în altul în obsediat un dîmb.

În mai multe chipuri aflăm desemnată viața castrenșă arătându-ne cum fac ei din câmpul de luptă cortel și adăpost pentru dinșii.

Dar nu numai pedestrașii și cavaleria o aflăm aici, ci și jendarmeria și toate instituturile honvezimeii. A aminti pe unul fic-care din chipurile espuse ar fi neșosibil, după ce numărul acelor să urcă la câteva sute.

În patria noastră e mult mai puțin interes față de viața militară, ca în statele din Apusul Europei unde zi de zi aflăm oternizate în revistele ilustrate diferitele faze din viața militară. Aceste chipuri de sigur vor potenția în public interesul față de honvezimea noastră și vor presta materie abundanță artiștilor noștrii pentru opurile lor viitoare.

CHILIILE REGALE LA ESPOZIȚIE.

Budapesta, april.

Cu mare zël lucră acum în grupul istoric redicat în stil roman în vecinătatea întrărei, la aranjarea și înfrumșetarea internă a celor mai frumoase și mai pompoase sale ale Măiestății Sale regelui Francise Iosif I. protectorul suprem al espoziției.

Acum is zece ani espoziția a fost provăzută cu un pavilion regal deosebit și acest plan era să se realizeze și acum dar în urmă s'au lăsat de aceasta și au decis că urmând tradițiilor vechi regele acolo să primească pre domnitorii străini, unde tesauzele, suvenirile și reliquiele străbunilor sei vestese lumei trecutul strălucit de o mie de ani al țării ungurești. Intre suvenirile lui Arpad cuprinzătorul de patrie și a sântului Ștefan fundătorul erei religioase se află așezate saloanele regelui. Stilul timpului și gustul Măiestății Sale au pretins, ca în loc de pompă bătătoare la ochi: un gust nobil, ornamente simple dar princiare să facă din aceste saloane adevărat regale.

Regele va avea afară de o *antișambra* uriașă trei saloane și o chilie de toaletă. *Antișambra* va avea plafon din grinzi de lemn, atât acesta cât și părății vor fi ornați în stilul evului mediu. De aici ajungem prin ușe câte cu două aripi în o sală foarte spațioasă al cărei plafon admirabil încă e din lemn împărțit în capetae cari vor fi colorate după modul cupolei din catedrala orașului Pées. Acest salon are trei feresti în cari se pot vedea cele mai rari coloriri de sticlă. În fereasta primă e figura sântului Ștefan, în a doaua a sântului Ladislau, în a treia a sântei Margareta; fie-care sânt e garnisit de câte o ramă avut ornată în stilul evului mediu. Părății salonului 's simplii căci e posibil că va servi și ca espoziție și va servi ca *sală de așteptare* pentru aceia, cari vor fi primiti în salele intime ale Măiestății Sale. Spre acest scop lângă un părăte va fi o bancă scobită frumos și afară de aceasta 12

scaune din modelele cele mai vechi scobite frumos.

De aici ajungem în *sala de primire* a Măiestății Sale. Aceasta o cu boltituri și părății sunt provăzuți cu cea mai bogată coloritură în stil roman. În o cotitură [fülke, fr.: miche] va fi așezat un pat de comodisat pentru Măiestatea Sa. În sală se va mai afla un cuptor scobit din peatră care va ajunge până la plafon, ear înaintea acestuia o bancă de lemn ornată bogat. Tot mobilierul va fi făcut în stil roman și dintre toate mai interesantă e lada lucrată cu multă artă.

De aici intrăm în *sala de lucru* a regelui; a cărei feresti să deschid spre lac și înaintea cărei este o terasă lată și mare de unde se presintă o priveliște frumoasă asupra primăriei din Pojun și a bisericei din satul espoziției, la o parte se ved nenumerate turnuri și cupole ale pompoaselor edificii ale espozițiunei. Aceasta va avea un plafon construit în modul cel mai splendid, din lemn de stejar și Mahagoni, acesta singur costă 5200 corone. Mobile minunate trase în pele modern lucrată, o bancă lungă cu spate înalte frumos lucrate și measa de scris a Măiestății Sale. În partea mai îngustă a chiliei și aici se află un cuptor, care ajunge până la plafon, scobit cu multă măiestrie ear în apropierea acestuia o cotitură pentru comodisare ornată cu mare lux.

În fine mai este o *chiliă de toaletă*, care are formă de semicerc și e construită în stilul modern gotic. Are boltitură vristată și părății vor fi bătuți cu place de porcelan lustruit și colorite.

În chiliile Măiestății Sale atât după recerințele stilului arhitectonic, cât și după gustul regelui nu e nimic cu perini moi, cum se află în mobilele din stilul rococo și renaissance, totul e simplu, solid, tare și bărbătesc, chiar așa cum a fost și evul mediu întreg. Ca să facă destul și corințelor de comodisare;

pre bănci, scaune etc. vor fi pusă pe-ri ni moi și tapete scumpe. Padimentul încă nu va fi lemn, care nu fu folosit nice în evul mediu, ci va fi din mozaic minuat, acoperit cu tapete scumpe și ici colca cu piei de urs și bour. Ușile și

mobilele încă vor fi în stilul evului me- diu din care cauză scobiturile vor fi ose- cutate numai concav ear nu convex. Toate mobilele vor fi din lemn de stejar și vor fi oloiate întunecat, ici coala au- rito.

c. r.

FAVORURI DE TREN CU OCASIUNEA CĂLĂTORIILOR LA ESPOZIȚIUNEA MILENARĂ.

În urma unei conțologere dintre di- recțiunilo căilor ferate mai fie-care direc- țione de căi ferate a asigurat favoruri și prețuri scărite pentru toți aceia cari au de gând a lua parte la expozițiune. Deja au și apărut tarifele ocașionale cari au vigoare din 25 April până la 31 Octobro a. e. Din aceste mai cu seamă o de în- sēmnat următoarele :

În circulația internă.

1) *Favoruri generale* : Pro toate li- niile ferate din țară să vor esmito bileto tour-retour cu preț scăzit și valoare de 14 zile. Acesto vor avea valoaro numai pentru trônuri personale; pro cele acce- lerate să vor primi numai cu plătire pro de asupra. Copii dola 4—10 ani plătesc jumătate.

2) *Alle favoruri* : a) Membrii congre- selor și adunărilor cu *adeverințe roșii* vor putea merge la Pesta și îndărăpt în clasa I-a și II-a cu prețul întreg al cla- sei următoare, ear în clasa a-III-a cu $\frac{1}{2}$ prețul cl. II-a.

b) Acelaș favor și au și cei cari es- pun obiecte sau sunt membrii ai comite- telor locale, membrii din provințio a juriului, învățătorii a căror plată e mai mare ca 400 fl. și profesorii, căror direc- ționea expozițioi le va da adeverințe *vinete*.

c) Membrii corporațiunilor, ai reu- niunelor de industriași dacă deodată că- lătorese cel puțin 20 în trenurile de per- soane și omnibus pot călători cu bilet întreg de cl. III. în cl. II., în a troia clasă plătesc numai jumătate prețul.

d) Școlarii și profesorii institutelor publice de învățământ dacă călătorese cel puțin 10 la olaltă au acelaș favor.

e) Cote de economi și lucrători pro bașa broșuroi de bilet esmise de direcția expozițiunei, dacă călătorese cel puțin 30 la olaltă.

3. *Trenuri separate* : Pro trenurile se- parato încă au loc favorurile sus amin- tite, acesto sunt a să insinua cel puțin cu 3 zile mai înainte și taxa lor nu poato fi mai mică ca 2 fl 40 cr. pro kilometru.

În circulația externă.

1. *Pre trenurile austriace, bosniace și cele din Hercegovina* : să esmit bilete cu valoare de 30 zile după o tarifa special milenară, aceste să dau pentru fie-care clasă și cu acesto călătoria să poate odată și intrerupe. Copii mai tineri ca 4 ani nu plătesc, dola 4—10 ani plătesc ju- mătate. Așa să poate călători până la Bu- dapestă și îndărăpt pro cl. II. :

din Brün	pentru : 32 fl 70 cr ;
„ Ala	pentru : 12 fl 40 cr ;
„ Krakovia . . .	pentru : 17 fl — cr ;
„ Praga	pentru : 20 fl 10 cr ;
„ Serajevo	pentru : 16 fl 10 cr ;

2. *Pre trenurile germâne, daneze, ho- landeze, șvede și norvege* : să esmit bilete în formă de cărți în cari pentru fie-care tren să află cupoane speciale, aceste încă au valoare 30 zile și călătoria să poate odată intrerupe fără nici o formalitate, ba dacă să insinua la respectivul șef, mai de multe ori. În Berlin și Leipzig, calea ce o a să percurge întro trenuri pro trăsuri, cade în cheltuiala respecti- vului călător, dar să află omnibusă foarte oftime. Până la Budapesta și îndărăpt să poate călători :

din Amsterdam	pentru 135 Marco	70 pf.
„ Berlin	„	70 „ 70 „

„ Kristiania	„	178	„	70	„
„ Haga	„	137	„	70	„
„ Stockholm	„	172	„	10	„

3. *Pre trenurile italiene, engleze, belgiciene, franceze, sârbești, bulgare, orientale și române:* În prețurile publicate până la Budapesta și îndărăpt e cuprins și prețul de călătorie și întreținere pro naie (corabie), a căror bilete de asemenea se află în broșură de bilete. Aceste au valoare la călătorie tour-retour 60 zile, și sună pentru ori-ce fol de tren. La cl. I. și II. e aclus bilet de corabie cl. I. la a III-a bilet de corabie cl. II. În Italia se poate întrorupe călătoria încoace de patru și încolo de patru ori, în celelalte

tări de ori și câte ori, numai tot-dea-una trebuie însinuat respectivului șof. Copii până la 3 ani nu plătesc nimic, cēialaltī plătesc prețul unui om mare. Așa dară până la Budapesta și îndărăpt pro cl. II. se poate călători :

din Antwerpen	pentru	168	fre.	—	ctm.
„ Belgrad	„	21	„	90	„
„ Brüssel	„	166	„	90	„
„ București	„	40	„	70	„
„ London	„	216	„	80	„
„ Neapolea	„	115	„	50	„
„ Paris	„	196	„	15	„
„ Sofia	„	76	„	80	„
„ Venotia	„	85	„	20	„

M I L E N I U.

Epocala serbătoare a mileniului țării noastre s'a eternizat și prin corpul legislativ în ședința sa de la 21. April.

Referentul, d-l George Szerb a referat proiectul de lege prin care s'a înarticulat acest mileniu între legile Ungariei.

Președintele dietei Desideriu Szilágyi constată cu solemnitate acest concluder și măiestos și toată dieta prorumpe în viue aclamațiuni :

Trăiască Regele !

Proiectul de lege este o concepțiune sublimă și o stilizare escelentă ; el servește guvernului spre laudă și dietei spre onoare. Textul legii în traducere românească ar suna astfel :

» În anul 1896 statul ungar serbează serbătoarea anului milenar al întemeierii și esistenței sale. Legislațiunea eternisează amintirea acestei serbători în chipul următor :

§. 1. Legislațiunea țărilor santei coroane ungare multămește cu pietate religioasă Provedinței devine pentru faptul, că ea a luat sub scutu-i său patria întemeiată de Árpád și de eroicilo sale trupe resbelice, a binecuvântat pe principii ei cu înțelepțiune, car pe poporul oi cu putere și cu iubire patriotică sacrificătoare și pentru-că stând în ajutorul țării în timpuri bune și role, a scutit'o între

multo pericole și lovituri ale sortii un mileniu de ani.

§ 2. Cu această ocaziune serbătorească ambele case legislativo se prezentează cu cea mai omagială supunore înaintea Măiestității Sale Cesare și Apostolice Regești Francisc Iosif I., sub acărui glorioasă guvernare se află asigurată libertatea constituțională și desvoltarea neconturbată a țării.

Regele apostolic al Ungariei și țărilor anexate dă în schimb, expresiune încrederei sale neînfrângibile în fidelitatea iubitelui său popor. Acestea sunt bazele solide ale armonici binecuvântate, a cărei putere constitue garanța unui sigur progres al secolilor următori.

§. 3. Prin aceste espresiuni de pietate omagialitate și afecțiune regală se înarticulează din partea legislațiunei vecinica amintire a existenței de o mie de ani a statului ungar.

§. 4. În ziua de 8 Iunie 1896, ziua anuală a glorioasei încoronări a Măi. Sale Cesare și Apostolice Regești va intra această lege în vigoare ; în aceeași zi se va ceti (legea) în ședință comună a ambelor case, so va publica în fic-care comună de sub corona ungară și tăiată în peatră se va eternisa în casa deputaților.